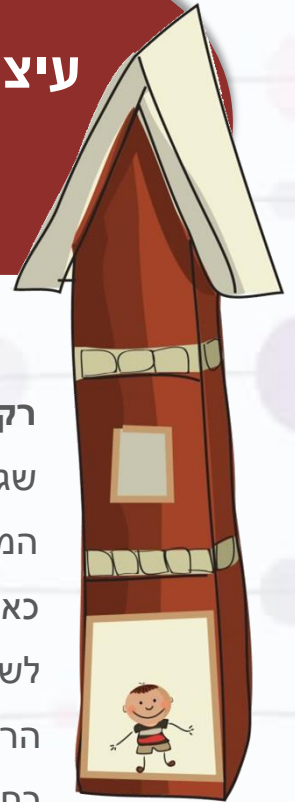

עיצוב מרחבי למידה בגן הילדים - בית בובות

רויטל טולדו, גננת גן תבור, קרית אונו

רקע כללי

שגרת ההתנהלות בגן הילדים מזמנת אינספור בעיות אותנטיות המתעוררות בשטח. כל בעיה יכולה להוות בסיס ללמידה בעבור הילדים כאשר הם שותפים מלאים במציאת הפתרון המיטבי. בעבודה זו החלטתי לשלבם בפיתוח מרחבי משחק ולמידה בגן – בניית בית בובות. בחלקה הראשון אציג רקע כללי (תאורטי) שיעסוק בתהליכי פיתוח ובנייה בגן; בחלקה השני יוצג תהליך תכנון ובנייה של מרחב פעילות בגן - בית הבובות ולבסוף סיכום.

התמודדות עם תהליכים של פיתוח ובנייה בגן הילדים היא הזדמנות מצוינת לטיפול חשיבה ולמידה בגיל הרך (דוד, 2011; שכטר, 2010). תהליכים אלה עולים בקנה אחד עם הקווים המנחים לעשייה חינוכית בגן, המגדירים את דרכי הפעולה של מחנכים לתמיכה בלמידה של ילדים. למידה יכולה להתרחש בזמן שילדים ניצבים בפני בעיה (בעיה יכולה להתעורר בעת תיקון שלט שמתקלקל בגינה, התקנת מדף לספריית הגן, כיסא לא יציב בחצר, שולחן מתנדנד וכולי). כשהמחנכים מזמנים לילדים מצבים שיש בהם בעיות הדורשות פתרון, הם מאפשרים להם להציע מגוון פתרונות ומעודדים את יכולתם לפתור בעיות. בנוסף, מכיוון שילדים לומדים כשהם יוזמים ופעילים, על המחנכים להיענות ליוזמות של הילדים ליצור, לבנות ולנסות, ולאפשר לילדים לבחור מתוך מגוון של פעילויות, חומרים ומשחקים ולקחת חלק פעיל בתכנון מרחבי הלמידה בגן. זאת ועוד, בתכנית הלימודים למדעים וטכנולוגיה לגיל הרך מודגשים העקרונות שסביבם מתפתחת החשיבה של הילדים – למידה דרך עשייה ולמידה תוך פתרון בעיות. בהקשר של תהליך התיכון (תהליך תכנון, פיתוח ובנייה), מוזכר

שכדי להוביל לפיתוח דפוסי חשיבה בתהליך התיכון השלם, יש לחשוף את הילדים להתנסויות בהקשר שהוא רלוונטי לילדים (דוד, 2011; שכטר, 2010).

שילובם של הילדים בעת בניית מרחבי למידה יכול להוביל למעורבות, לחדוות עשייה ולהעלאת פתרונות יצירתיים. תכנון ובנייה של מרחב פעילות בבחירת הילדים ובשיתופם מוצעים כתהליך ליישום עקרונות פעילות מתחום הטכנולוגיה בגן הילדים: משחק עם רעיונות וחומרים, רכישת מיומנויות והתמודדות עם משימות מאתגרות של תכנון ובנייה. מרחבי הפעילות והמשחק שבהם אפשר לשלב את הילדים הם מגוונים ביותר: בניית תאטרון צלליות או בית בובות, הפיכת קופסת קרטון לאוטובוס (ברודי, 2003), הקמת נגרייה (פרידמן, 2012), תכנון ובנייה של מתקנים לפעילות גופנית או מרחבי ישיבה להתכנסות קבוצת ילדים בחצר (קיברית, 2013; שריר, 2011). כל אחד מאזורי הפעילות נבנה כשהילדים יוזמים, פעילים, מתייעצים זה עם זה, נעזרים במומחים ובהוריהם ופותרים את הבעיות המתעוררות במהלך התכנון והבנייה. לאחר השלמת המשימה, הילדים מוזמנים לפעול ולשחק במרחבי הפעילות, כמו במרחבים האחרים שבגן, ופנויים לעסוק במיזמים חדשים. אם מתעוררות בעיות והמרחבים אינם פועלים כפי שתוכננו, הילדים מתבקשים להציע שיפורים.

גישת "עשה זאת בעצמך" מחפשת חלופות לצריכה המוגברת ודוחה את הרעיון שבני אדם מוגדרים על ידי מה שהם קונים. במהלך הבנייה, מבוגרים וילדים מונעים על ידי מטרות פנימיות: הם בונים מתוך הנאה וסיפוק מהיצירה עצמה ואינם מחפשים את המושלמות של התוצר הסופי; הם מתמודדים עם בעיות ורוכשים מיומנויות לעבודה עם מכשירים וחומרים תוך פיתוח תחושת מסוגלות עצמית. ברוח גישה זו, יש מקום להחזיר לגן הילדים את המלאכות המסורתיות שהיו נהוגות בגנים לפני שנים ונעלמו: נגרות, קדרות, אריגה, בנייה בלבני בוץ וכדומה. עיסוק במלאכות אלה, בשילוב תכנון התוצרים (אורגים שמיכה לבובות, בונים שלטים לערוגות הגינה בשילוב נגרות ויציקות בטון), תורם להתפתחות התפיסה המרחבית של הילדים, מאפשר רכישת מיומנויות מוטוריות ותרגולן

ומפתח התמדה ויכולת לדחות סיפוקים (למשל, כאשר יש צורך לשתף ילדים אחרים כדי לארוג שטיח גדול לארמון המלך).

הפעילות מאפשרת התנסות חופשית עם חומרים, יצירה והבעה של ילדי הגן. שילוב חומרים טבעיים מעמיק את ההתנסות הרב-חושית של הילדים עם מגוון עשיר של חומרים בעלי טקסטורות מגוונות (Ceppi and Zini, 1998), תוך כדי מגע, משחק ושמירה על ערכים סביבתיים. החשיפה לחומרים חשובה גם מההיבט הטכנולוגי: בעת עבודת היצירה עם חומרים שונים ובניית דגמים תלת-ממדיים, הילדים מפתחים חשיבה מרחבית ולומדים על תכונות החומרים ועל הדרכים והכלים המאפשרים לשנות את צורתם.

תהליך התיכון מתחיל בשלב של זיהוי בעיה או צורך. לאחר שלב זה מתקיימים חמשת השלבים האלה: שאילת שאלות ואיסוף מידע (כולל הצפת ידע קודם של המשתתפים); העלאת פתרונות שונים ובחירת הפתרון המתאים ביותר; פיתוח ותכנון הבנייה (שיכול לכלול שרטוט, בניית דגם וכולי); בניית המבנה / המכשיר / המוצר; הערכה ושיפור של התוצר הסופי.

מהלך הקמת בית הבובות - תכנון ובנייה של מרחב פעילות בשיתוף ההורים והילדים

השלב הרעיוני

- שיתוף ההורים - שליחת אימייל להורים ושיתופם בנעשה בגן במסגרת המיזם;
 - גיוס הורים - לתכנון, לאיסוף חומרים וכן, פנייה להורים מתנדבים להקמתו;
 - תכנון הורים וילדים - פעילות מקדימה לביצוע.
- בדקנו והתלבטנו איזה חומר מתאים יותר לבנייה. לשם כך התחשבנו בגודל הנדרש, בחוזק, ביציבות ובאיזו קלות הוא נדבק ומה יהיה יותר מעניין, מגוון ופרקטי לילדים.
- בחרנו לבנות את הבית מארגזי אוכל שהצהרון משליך.

- איסוף חומרים - במשך שבועיים התבקשו ההורים והילדים להביא כל חומר שיתאים: קרטונים, בדים, חוטי צמר, גלילי נייר, פקקים, בגדים ישנים וכדומה.

שלב הביצוע

שלב 1 – הצגת הנושא

- הצגת הנושא לילדים במפגש בוקר;
- העלאת רעיונות על ידי הילדים כיצד כדאי לבנות את בית הבובות ומאילו חומרים.

שלב 2 – תכנון

- כל ילד מצייר את בית הבובות הפרטי שלו. כפי שכל אחד היה רוצה;
- תליית הציורים והצגתם על לוח מרכזי בגן.

ריכוז תוצרים בלוח מרכזי בגן

שלב התכנון

יום לאחר המפגש שבו העלינו את הנושא, ניגשנו לעבודה. ראשון והחשוב ביותר, היה שלב התכנון. הסברתי שעכשיו כל ילד יצייר את בית הבובות שלו. ההתלהבות הייתה גדולה. בשיח שהתקיים, שיתפו הילדים ברעיונות ולקחו חלק בפעילות. הרעיונות היו נפלאים ומגוונים. הילדים ציירו בית בובות עם חיות, גינה, דמויות של מלך ומלכה ועוד.

בשלב התכנון, השקענו מחשבה רבה בפרקטיות של בית הבובות, הן מבחינה האפשרויות השונות לצורך המשחק, מספר הילדים שישחקו, והן מבחינת מתן אפשרות להפעיל את הדמיון בעת המשחק. לפיכך בנינו אותו משישה חלקים (שישה חדרים). הילדים הם אלו שהחליטו אילו חדרים נבנה: סלון, חדר שינה, חדר דיסקו, חדר אוכל, חדר ילדים וחדר טלוויזיה.

שלב הבנייה

במרכז החדר פיזרנו חומרי עבודה: קופסאות קרטון בגדלים שונים, חוטים, בדים ועוד.

- בניית החדרים -
 - סלון
 - חדר שינה
 - חדר דיסקו
 - חדר אוכל
 - חדר ילדים
 - חדר טלוויזיה

אז קדימה לעבודה - הגן התחלק לשש קבוצות עבודה, בכל קבוצה 5-6 ילדים ומנחה (הורה). כל קבוצה בחרה חדר ולקחה על עצמה את אחריות העיצוב. הילדים נשאלו מה יש לשים בחדרים ולאחר שהעלו רעיונות, בחר כל ילד ליצור פריט ששייך לחדר: מנורות, ספות, מיטה, שולחן, טלוויזיה ועוד. הילדים יצרו את החדרים עם מעט מאוד עזרה.

הכנת הגג - שאלנו את הילדים ממה נבנה את הגג. עלו כמה רעיונות: ארגזים, תבניות ביצים ריקות. בסוף הוחלט שניצור אותו מסלסלות של פטריות.

בניית הבית והרכבתו

את הבית בנינו בצורת "כוורת"; שאלתי את הילדים היכן נמקם כל אחד מהחדרים. אחד הילדים ביקש שחדר השינה יהיה קרוב לגג, אחר רצה בקומה ראשונה, וכן הלאה... התנהל שיח, ולאחר שהגענו להסכמה, יצאנו למשימת ההדבקה. את החלקים חיברנו באמצעות דבק חם. בזמן ההרכבה, הילדים הציעו באופן ספונטני שהמכסים ישמשו אותנו כמרפסות.

במפגש הסיכום שאלתי את הילדים האם לדעתם בית הבובות יפה, והאם הם חושבים שניתן לשפר אותו. נטע הציעה שנכין בובות, שמיכות, שטיחים, משחקים לבובות. הילדים אמרו שהם נהנו מאוד מהתהליך; כל אחד אמר ממה נהנה במיוחד וכולם אמרו שההכנה הייתה "הכי כיפית".

אורגים שמיכות לבובות

סיכום

בגני הילדים קיימות הזדמנויות רבות לתהליכי פיתוח, בנייה ועבודה עם חומרים מגוונים. במהלך ההתמודדות עם בעיות ואתגרים תכנוניים, אנו, הגננות, יכולות לתת לילדים את תחושת המסוגלות להתמודדות עם קושי. המטרה היא ליצור הזדמנויות להתפתחות החשיבה של הילדים בהקשר משמעותי דרך בנייה של מרחבי למידה ומשחק בגן.

בהתבוננות בתהליך עם הילדים, נראה שילדים יכולים למצוא פתרונות מקוריים ולהתמודד עם בעיות מתוך עולמם. שיתוף הילדים בבניית מרחבי משחק בגן מאפשר לילדים עיסוק משמעותי בתהליכי תכנון ובנייה ומעודד יוזמה ולמידת עמיתים. מרחבים כאלה נבנים ומשתנים תוך כדי הפעלתם והתאמתם לצורכי הילדים. התהליך כולו מתייעל כשהגישה הרווחת בגן תומכת ומאתגרת, מעודדת גישה לחומרים ולכלי עבודה ומשלבת את הילדים לאורך כל התהליך. תהליך בניית בית הבובות בגן שלי היווה אתגר עבור ההורים והילדים; הילדים מצאו בו עניין, סקרנות, כיף והנאה, והיו שותפים פעילים; הם תכננו, בנו ושדרגו. התהליך נמשך כחודשיים; העשייה הייתה ממוקדת בתהליך ולא בתוצר. הילדים וההורים הוזמנו להתנסות, לדמיין, לשתף פעולה, לתכנן, ליהנות ובעיקר לחשוב עם הידיים.

אמנם אני יזמתי את הרעיון של בניית בית הבובות כחלק ממחויבות הקורס, אך לדעתי, ניתן ואולי אף רצוי, שהצרכים יעלו מהילדים ואנחנו הגננות נהיה שם לעזור להם, ליצור הזדמנויות של שיח להעלאת רעיונות ולתווך, תוך ניצול כל הזדמנות להעביר את האחריות לתכנון ולביצוע לידי הילדים. אחד הדברים היפים בפעילות הוא לעבור עם הילדים תהליך שבו הם מיישמים את הרעיונות שלהם והופכים אותם למשהו מוחשי: תחילה לציור ואחר כך לדגם של בית בובות אמתי. הרעיונות עוברים מהראש לנייר. זהו שלב שעוזר להם לחשוב על פרטים קטנים ונותן להם אפשרות להסביר איך צריך להיראות הדגם שלהם.

בפעילות מסוג זה ניתן להגיע לכל הילדים. גם אלה שקשה להם להתבטא, יכולים להצביע ולהראות מה הם רוצים לעשות.

ראיתי שהפעילות בקבוצות קטנות עודדה שיח, וכן, בשלב הבנייה התמודדו הילדים עם בעיות לא פשוטות, וכאן היה מקום למנחה לשאול שאלות פתוחות, לאפשר לילדים לומר את הפתרונות ולעזור בביצוע בהתאם לצורך. למשל, אחת הבנות רצתה להדביק רצפה ולא ידעה באיזה חומר להשתמש. כששאלתי אותה מה לדעתה יכול להתאים, היא הסתכלה על החומרים מסביב ומיד השיבה לי ששאריות הספוג יתאימו כי הן ישרות ובצורת מלבן.

בכל שלבי התהליך ראיתי שאפשר לזמן לילדים התנסות ישירה עם מגוון חומרים, הזדמנויות לשכלול מיומנויות מוטוריות וחברתיות, חשיפה למצבים שיש בהם דילמות הדורשות פתרון הזדמנויות להבעת דעות ורעיונות מגוונים והקשבה לתשובות השונות התורמות לארגון הידע שלהם. אני חושבת שבתהליך מסוג זה חשוב שהגננת תארגן סביבה שמעודדת יצירתיות, פתיחות, תתווך ותעודד, ובעיקר תסמוך על יכולתם של הילדים לבצע את המשימה בעצמם.

רשימת ספרות

1. ברודי, ד' (2003). גלגולה של קופסה. הד הגן, חוברת ב, תשס"ג.
2. דוד, נ' (2011). שמר-טוש: מהצורך למוצר – איך מלמדים טכנולוגיה בגן הלכה למעשה. עלון דע-גן, 4, 96–103.
3. פרידמן, ר' (2012). ולחן הנגרות והתפתחות העשייה הטכנולוגית-מדעית סביבו. עלון דע-גן, 5, 92–95.
4. קיברית, מ' (2013). אוטובוס המבצעים בחצר הגן. כנס מרכז דע-גן. אוחר מתוך: http://www.da-gan.org.il/page.asp?page_parent=88013
5. שכטר, ט' (2010). טכנולוגיה בגן הילדים, תיאוריה ומעשה. עלון דע-גן, 3, 38–47.
6. שריר, ט' (2011). על גילוי חוקים פיזיקליים בהתנסות תנועתית תוך כדי משחק.
7. Ceppi, G. and Zini, M. (1998). Children, spaces, relations: Metaproject for an environment

ילדים מזמנים סביבות משחק ולמידה

עלון מקוון לגננת.

האגף לחינוך קדם יסודי. מנהל פדגוגי. משרד החינוך. תשע"ז